

Čistota ovzdušia výraznou mierou ovplyvňuje zdravie ľudí a kvalitu života v regiónoch

Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky (NKÚ SR) ukončil kontrolu zameranú na plnenie záväzkov našej krajiny pri ochrane kvality ovzdušia s pomocou finančných prostriedkov vynaložených na tento účel. Napriek tomu, že kvalita ovzdušia sa v Európe v ostatných desaťročiach zlepšila, znečistenie ovzdušia predstavuje stále veľký problém. V štúdiu spravovanej pre Európsku komisiu sa okrem iného konštatuje, že znečistenie ovzdušia jemným prachom skracaje Európanom život v priemere o viac ako 8 mesiacov, Slovákom dokonca o viac ako 10 mesiacov. Z uvedeného dôvodu umiera v Európe predčasne asi 370-tisíc osôb ročne, na Slovensku sa toto číslo pohybuje pod hranicou 6-tisíc, čo je 20-krát viac ako pri dopravných nehodách. Napriek klesajúcemu trendu znečistenie ovzdušia na Slovensku naďalej ostáva významným environmentálnym faktorom s nepriaznivými účinkami na ľudské zdravie a ekosystémy.

Kontrolóri najvyššej kontrolnej inštitúcie sa preto pozreli na plnenie úloh SR v oblasti ochrany ovzdušia, účinnosť a efektívnosť opatrení, vrátane financovania vybraných projektov v tejto oblasti. Preverovali obdobie rokov 2014 až 2016 na Ministerstve životného prostredia SR (MŽP SR), Slovenskej inšpekcii životného prostredia (SIŽP), v Slovenskom hydrometeorologickom ústave (SHMÚ) a u troch vybraných príjemcov nenávratného finančného príspevku, a to Trenčiansky samosprávny kraj (TSK), Technické služby mesta Partizánske a obec Horné Orešany. Závery zo slovenskej kontroly sú súčasťou spoločnej správy z medzinárodnej kontroly kvality ovzdušia, ktorej sa zúčastnilo 15 európskych krajín a Európsky dvor audítorov.

Zistenia NKÚ SR

SR v minulosti prijala viacero strategických materiálov súvisiacich s ochranou ovzdušia. Kontrola však ukázala, že v sledovanom období Slovensku chýbala ucelená stratégia a nebol vypracovaný národný program znižovania emisií základných znečisťujúcich látok do roku 2020 ani do roku 2030. Rezort životného prostredia v súčasnosti pripravuje novú stratégiu a jej prijatie sa očakáva v roku 2019. Kontrolóri zistili problémy s presnosťou prenášania európskej environmentálnej legislatívy zameranej na ochranu ovzdušia a prípustnej miery znečisťovania, ktorú SR zabezpečuje. Napríklad od začiatku platnosti Smernice o kvalite okolitého ovzdušia Slovensko nezabezpečilo dodržiavanie stanovených limitných hodnôt pre vybrané oblasti a koncentrácie prachových častíc PM₁₀, za čo SR hrozia sankcie zo strany EK. Aj keď prijímaním opatrení došlo k čiastočnému zlepšeniu, naďalej sú zóny a aglomerácie, kde nedodržiavanie limitov pretrváva alebo sa zhoršuje (Bratislava, Košice). Limitné hodnoty PM₁₀ boli podľa údajov z monitoringu prekročené aj v zónach Prešovského, Trnavského, Banskobystrického a Trenčianskeho kraja.

NKÚ SR preveril 9 vybraných projektov operačného programu Životné prostredie pre programové obdobie 2007 až 2013. Projekty síce splnili stanovené ciele, avšak boli zistené aj nedostatky. Kontrola poukázala na to, že v prípade projektu rekonštrukcie kotolne a spaľovne v Nemocnici s poliklinikou Myjava (spadá pod TSK) nebola spaľovňa v období udržateľnosti projektu v prevádzke viac ako 58 % času a počas kontroly na mieste bola odstavená a nefunkčná. Finančné prostriedky na projekt vo výške 1,3 mil. eur hodnotí národná autorita v oblasti kontroly ako vynaložené neefektívne a neúčinne, v rozpore so zákonom o rozpočtových pravidlách. Pri dvoch projektoch SHMÚ kontrolóri zistili problémy s umiestnením monitorovacích staníc a uzatváraním nájomných zmlúv v lokalitách, v ktorých musí byť monitorovaná kvalita ovzdušia. Niektoré mestá a obce totiž neakceptovali odborné podklady SHMÚ na umiestnenie monitorovacích staníc, vypracované v súlade so zákonom o ovzduší. Úrad preto odporučil zväziť zavedenie povinnosti vlastníka/užívateľa pozemku, najmä obce, strpieť vo verejnom záujme vybudovanie miesta pre monitorovacie stanice.

Systém riadenia kvality

V roku 2014 bolo v SR vymedzených 18 oblastí riadenia kvality ovzdušia, v ktorých dochádzalo k prekračovaniu limitných hodnôt niektorých znečisťujúcich látok. Počet oblastí s riadením kvality ovzdušia pomaly klesá, v roku 2016 bolo 12 oblastí, kde je zhoršená kvalita ovzdušia. Napríklad na území hlavného mesta je napriek realizovaným opatreniam úroveň emisií na rovnakej úrovni, pretože opatrenia na zlepšenie plynulosti dopravy prinášajú zvýšenie jej intenzity. Negatívny dosah na úroveň emisií má aj trend narastajúcej výstavby vysokopodlažných budov s veľkým počtom parkovacích miest, nevhodne umiestnených v blízkosti veľkých križovatiek.

Financovanie opatrení v oblasti kvality ovzdušia

Na programy zamerané na ochranu ovzdušia SR využíva štátny rozpočet, Environmentálny fond, súkromné zdroje, ako aj prostriedky EÚ, ktoré sú najvýznamnejším zdrojom financovania. V rámci OP ŽP 2007 – 2013 bolo podporených 128 projektov s čerpaním 310,1 mil. eur, vrátane zdrojov EÚ – 183,5 mil. eur. Kontrolóri NKÚ SR konštatujú, že financovanie opatrení je síce smerované do najviac znečistených oblastí, avšak stále dochádza k prekračovaniu limitných koncentrácií znečisťujúcich látok. Preto nemožno považovať financovanie opatrení za účinné, efektívne.

Odporúčania NKÚ SR

Najvyššia kontrolná inštitúcia na základe výsledkov kontroly konštatuje, že doterajšími opatreniami sa nepodarilo dosiahnuť stanovené ciele v kvalite ovzdušia. Preto je nevyhnutné ich vyhodnotiť a následne prijať nové a efektívnejšie opatrenia. Vláde SR odporúča prijať nové opatrenia na zlepšenie kvality ovzdušia, zamerané napríklad na znižovanie prašnosti najmä z lokálnych kúrenísk, na zintenzívnenie financovania takýchto opatrení, posilnenie medzirezortnej spolupráce a spolupráce so samosprávami, zároveň prijať opatrenia k ekologizácii dopravy. Vzhľadom na to, že v SR neexistuje systém merania účinnosti a efektívnosti prijatých opatrení, bude potrebné stanoviť a prijať ukazovatele na ich meranie, pravidelne ich vyhodnocovať a následne navrhovať relevantné opatrenia na zlepšenie kvality ovzdušia v SR.

Rezortu životného prostredia úrad odporučil, aby na prijatie efektívnejších opatrení bola vypracovaná hlbšia analýza podielu zdrojov na znečisťovaní ovzdušia a ich dosahu na kvalitu ovzdušia v konkrétnej lokalite, a aby sa prenieslo viac kompetencií a väčšia časť zodpovednosti za riešenie kvality ovzdušia v danom území na vyššie územné celky a obce. NKÚ SR tiež navrhuje zabezpečiť takú údržbu a taký stav monitorovacích staníc, aby nedochádzalo k znehodnocovaniu majetku v správe SHMÚ a k nedodržiavaniu povinností stanovených Smernicou o kvalite okolitého ovzdušia.

Znečistenie ovzdušia v číslach

- ✓ **92 %** svetovej populácie žije na miestach, kde je ovzdušie výrazne znečistené
- ✓ **takmer 1/3** obyvateľov európskych miest je vystavená vysokým koncentráciám prachových častíc PM, čo ovplyvňuje kvalitu a priemernú dĺžku života
- ✓ **o viac ako 8 mesiacov kratšie** žijú Európania kvôli znečisteniu ovzdušia jemným prachom, Slováci dokonca o viac ako 10 mesiacov
- ✓ **370-tisíc Európanov** zomiera ročne na znečistenie ovzdušia, SR sa pohybuje pod hranicou 6-tisíc
- ✓ **viac ako 12 % Slovákov** je vystavených zvýšeným hladinám koncentrácie častíc PM_{2,5}, najviac v OECD
- ✓ **koncentrácia oxidu dusičitého** je na Slovensku najhoršia v rámci EÚ
- ✓ **koncentrácia prízemného ozónu v ovzduší** je u nás tretia najhoršia